

מים זכים

דורשי רשומות אמרו 'אין מים אלא תורה'
שנאמר 'הוי כל צמא לכו לחיים' (ב"ק פכ).

פרשת חיי שרה

אכן באמת יש לחלק בין הדברים, משום שלגבי עוג י"ל, שמה שהוא הודיע לאברהם על לוט לא הי' זה מעשה רע מצד עצמו, אלא בעצם הוי מעשה חסד עם אברהם, וכל החיסרון הי' שהוא כיוון בזה כוונה רעה, - ולכן הוא קיבל ע"ז שגר, משום שלמעשה יצא ממעשהו דבר טוב.

ומשא"כ לגבי בתואל, שעצם המעשה של נתינת האוכל עם סם המוות בתוכו לאליעזר הוי מעשה רע, ולגבי זה י"ל דבכה"ג לא מגיע לבתואל שגר כלל, ואע"פ שלבסוף יצא מזה דבר טוב שאליעזר נהנה לבסוף מהסעודה, - וא"כ יש לדון דאליעזר לא הי' צריך לברך את בתואל כלל ב'ברכת האורח', משום שעל מעשה שבעצמותו הוי מעשה רע לא מגיע ע"ז שגר כלל.

- ב -

והנה אפי' אם נרצה לדון ולומר, שגם על מעשה שבעצמותו הוי מעשה רע, אך מ"מ אם לבסוף יצא מזה דבר טוב, אזי ראוי לו לקבל שגר ע"ז, - מ"מ אעפ"כ בנידו"ד י"ל, שאליעזר לא הי' צריך לברך את בתואל כלל ב'ברכת האורח', וכדיבואר להלן.

דהנה מובא בבעל הטורים הנ"ל, שאליעזר הרגיש ששמו לו סם המוות בתוך הקערה, (והוא קיווה שבזכות מצות וברכת נט"י והמוציא ינצל עי"ש), עד כאן, - וא"כ לפי"ז י"ל, שמה שלבסוף אליעזר הסכים לאכול את האוכל שהגישו לו, זהו משום שהוא ראה שהמלאך החליף ביניהם את הקערות, (וע"ע בפרקי דר"א פרק טז, שכאשר אליעזר השכים למחרת בבוקר, הוא ראה מלאך עומד וממתין לו בחוץ, עי"ש).

וא"כ יש לשאול, כיצד אליעזר אכל לבסוף מהקערה שהכינו לבתואל, והרי בתואל לא נתן לו רשות לאכול מהקערה שהכינו לבתואל, וא"כ צ"ב כיצד אליעזר אכל מהקערה ללא רשותו של בעה"ב.

והעירוני שיש לתרץ ולומר בזה, שהי' רגע קט שבו הקערה של בתואל הייתה בידי המלאך, ולכן י"ל שבאותו הרגע נהי' לקערה דין 'זוטו של ים', כיון שבאותו הזמן היא הייתה אבודה לחלוטין מבעליה, ובאותו רגע היא נהייתה הפקר, ונמצא שאכילתו של אליעזר הייתה בהיתר גמור, דהויא אכילה מן ההפקר.

ומעתה לפי"ז שוב י"ל, דאליעזר לא הי' צריך לברך את בתואל כלל ב'ברכת האורח', כיון שלהנ"ל נמצא שאליעזר לא נהנה כלל מממונו של בתואל, אלא סעודתו באה אליו מן ההפקר, וא"כ לפי"ז פשוט שלא הי' צריך לברך את בתואל בברכת האורח.

- ג -

אמנם לכא' אכתי יש מקום לדון בזה, משום שיתכן שהפת שהביאו לאליעזר לא הייתה בתוך אותה הקערה של התבשיל המעורב עם סם המוות, אלא יתכן שאת הפת הביאו

וייזשם לפניו לאכל ויאמר לא אכל עד אם דברתי דבר ויאמר דבר: ויאמר עבד אברהם אנכי: ... ויאכלו וישתנו הוא והאנשים אשר עמו ולינו ונקומו בבקר ויאמר שלחני לאדני: (כד, לג-נד).

הנה בבעל הטורים (שם, לג) מובא, שאליעזר נטל ידיו לסעודה וברך ענט"י והמוציא עי"ש, - ובחי' מהרי"ל דיסקין עה"ת (שם) מובא, שאליעזר גם קיים את מצות 'זימון' בברהמ"ז עי"ש, - ולפי"ז י"ל, דאליעזר גם הי' רגיל בדרי"כ לקיים את הדין של 'ברכת האורח' בסוף ברהמ"ז.

ומעתה יש לדון, האם אליעזר הי' צריך לברך את בתואל בסוף הסעודה ב'ברכת האורח', - או"ד דהוא לא הי' צריך לברכו כלל, משום שהרי הם רצו להמיתו בסעודה ע"י סם המוות, וכפי שהוא במדרש: 'וייזשם לפניו לאכל - כיון שנכנסו לבית, הניח הקערה לפניו וסם המוות בתוכה, שנאמר 'ויזשם' - 'וייזשם' כתיב, סם המוות הניחו לפניו לאכול, מייד עמדה ברכת אברהם, נכח מלאך והחליף הקערה לפני בתואל, ואכל ומת באותו הלילה' (מדרש בראשית רבתי, וכע"ז איתא בעוד מדרשים), - וא"כ יש לדון דהוא לא הי' צריך לברכו כלל בברכת האורח.

ואמנם מאידך אכתי יש מקום לדון, דאולי כיון שלבסוף אליעזר הרי ניצל ממיתה, וסוף סוף במציאות הוא נהנה מהסעודה, א"כ אולי כן הי' צריך לברך את בתואל בברכת האורח, ואע"פ שמצידם הם רצו והתכוונו להורגו בסעודתו, - (הי' שייך במציאות לברך את בתואל בסוף הסעודה, כיון שהוא עדיין הי' חי אז, והוא מת רק בלילה, וכדברי המדרש הנ"ל).

ויש לפלפל טובא בזה, וכדלהלן.

- א -

דהנה איתא במדרש (ב"ר פמ"ב, ח), שמה שעוג מלך הבשן טרח להודיע לאברהם שלוט נשבה, זה הי' משום שעוג רצה שאברהם יהרג במלחמה, ואז עוג יוכל לישא את שרה לאשה, - ואע"פ שהייתה לו כוונה רעה בזה וכנ"ל, מ"מ הקב"ה קבע לו שגר על הפסיעות שטרח ללכת להודיע זאת לאברהם, ובשגר פסיעותיו זכה עוג לאריכות ימים ושנים, (ומאידך גם נענש על מחשבתו הרעה, עי"ש).

ולכא' מבוואר בזה, שגם כאשר האדם כיוון במעשהו לכוונה רעה, אך מ"מ אם לבסוף יצא מזה דבר טוב, אזי יקבע לו שגר ע"ז, - וא"כ יש לדון נמי בנידו"ד, שאע"פ שבתואל מצידו התכוין להמית את אליעזר ע"י שיאכל את האוכל שהביאו לפניו, אך מ"מ כיון שלבסוף יצא מזה דבר טוב, שהרי אליעזר ניצל ממיתה וסוף סוף במציאות הוא נהנה מהסעודה, א"כ אולי י"ל דהוא הי' צריך לברך את בתואל ב'ברכת האורח', משום שלמעשה במציאות הוא נהנה מסעודתו של בתואל.

לו בקערה אחרת כפי שנוהגים בסעודות, שרגילים להביא את הפת בקערה אחת ואת התבשילים בקערה אחרת.

וא"כ שוב יש לדון, שאע"פ שעל התבשיל שאכל, הוא לא היה צריך להודות לבתואל כלל, כיון שאכל את התבשיל מן ההפקר וכני"ל, אך מ"מ אולי היה צריך לברך את בתואל בברכת האורח, משום הפת הנקייה שאכל מסעודתו ומממונו של בתואל (שהרי את הפת הנקייה המלאך לא הוצרך להחליף ביניהם).

וכד נימא הכי שוב יש לדון ולדמות את נידו"ד, למה שמצינו בעוג שקיבל שחר על מעשהו, ואע"פ שכוונתו הייתה לרעה וכני"ל, - **דמעתי גם בנידו"ד יש לומר**, דעצם המעשה של הגשת הפת הנקייה לאליעזר הוא מעשה טוב מצד עצמו, - ואע"פ שכוונתו הייתה לרעה, שהרי קיוו שלאחר שאליעזר יתחיל לאכול את הפת הנקייה, הוא ימשיך לאכול גם את התבשיל עם סם המוות וימות מזה, **אך מ"מ עם המעשה של הגשת הפת הנקייה לאליעזר הוא מעשה טוב מצד עצמו (ועכ"פ לא גרע מהמעשה של עוג).**

וא"כ לפי"ז שוב יש לדון, האם אליעזר היה צריך לברך את בתואל ב'ברכת האורח', משום שלמעשה במציאות הוא נהנה לבסוף מסעודתו של בתואל, והיה לו לברכו על כך (וכמו שעוג קיבל שחר על מעשהו), אוי"ד דלא היה צריך לברכו ע"ז.

- ד -

והנה לכאן יש מקום לדון ולומר, דנידו"ד יהי תלוי במחלו' שנחלקו הגר"י זילברשטיין שליט"א ואחד מגדולי הדור שליט"א, וכדלהלן.

דהנה בספר 'חשוקי חמד' (בכורות עמ' סו) הובאה שאלה: **מעשה ביהודי שנשלח ע"י גדולי הדור למדינה רחוקה לצורך עניין מסויים, ובערב שב"ק חיפש אחר משפחה יהודית שתארח אותו, והפנו אותו לביתו של יהודי עשיר, - ואכן האיש קיבלו בכבוד, ובליל שבת ערך העשיר לפני האורח שולחן מלכים מלא בכל מיני מטעמים...**

והנה לפני ברכת המזון ביקש העשיר מאורחו שיגלה לו לשם מה נשלח לכאן, אך האורח התנצל ואמר שמדובר בעניין סודי, ואסור לו להיות בכלל 'הולך רכיל מגלה סוד', - העשיר ענה ובעזות הופציר בו לגלות, ומשנענה שוב ושוב בסירוב, קם והצביע לעבר הדלת ואמר: **אני דורש מכבודו להסתלק מייד מביתו!**

וכעת התעוררה השאלה, האם בכה"ג האורח חייב לברך את בעה"ב בברכת האורח שבסוף ברהמ"ז, - וכתב ע"ז הגר"י זילברשטיין שליט"א, שלא מיבני כאשר האורח הוצרך לברך ברהמ"ז ברחוב, שאינו צריך לברך אז את בעה"ב בברכת האורח, - אלא אפי' אם בעה"ב היה מסכים לאורח להישאר מעט בביתו עד שיסיים לברך ברהמ"ז, ורק אח"כ יסלקנו מביתו, מ"מ נראה לומר שגם אז אינו חייב לברך את בעה"ב בברכת האורח, מפני שחובת הכרת הטוב אינה מחייבת לברך אדם שמסלקו מביתו על לא עוול בכפו.

אמנם הגר"י זילברשטיין הוסיף והביא שם, שאחד מגדולי הדור שליט"א אמר דעתו בזה, שאע"פ שכאשר סולק האורח לרחוב י"ל דאינו חייב אז לברך את בעה"ב, אך מ"מ באופן שחורשה להישאר מעט בבית בעה"ב בכדי לברך ברכת המזון, נראה שחייב לברכו בברכת האורח, משום שלמעשה אכל מסעודתו של בעה"ב וגם מברך בבית בעה"ב, עיי"ש.

- ה -

ומעתה יש מקום לדון ולומר, דנידו"ד יהי תלוי במחלו' שנחלקו הגר"י זילברשטיין שליט"א ואחד מגדולי הדור שליט"א הנ"ל, - שלדעת הגר"י זילברשטיין שליט"א י"ל, דאליעזר לא היה צריך לברך את בתואל בברכת האורח, משום ש"ל שחובת הכרת הטוב אינה מחייבת לברך אדם שניסה להורגו על לא עוול בכפו (ואע"פ שנהנה מסעודתו).

אך לדעת אחד מגדולי הדור הנ"ל שליט"א יש מקום לומר, שאליעזר כן היה צריך לברך את בתואל בברכת האורח, משום שלמעשה נהנה מסעודתו של בתואל והי' צריך להודות לו ע"ז, ועכ"פ היה צריך להודות לו לפחות על הפת הנקייה שהביאו לו בסעודה ונהנה ממנה, - (והיה חייב להודות לו ע"ז, שאע"פ שהיו לו טענות עליו על שניסה להורגו באכילת התבשיל עם סם המוות, - וכמו שהתם חייב להודות לבעה"ב על הסעודה, אע"פ שיש לו טענות עליו על שסילקו מביתו).

- ו -

אכן באמת יש לדון ולומר, שלכו"ע אליעזר לא היה צריך לברך את בתואל בברכת האורח, כיון ש"ל שמה שס"ל לאחד מגדולי הדור הנ"ל, שצריך לברך את ברכת האורח גם בכה"ג שסילקו מביתו, זהו משום שס"ל שאין שייכות בין הדברים כלל, וכיון שבתחילה אירחו בסעודתו, והבעה"ב כיוון לעשות בזה חסד עם האורח, לכן האורח התחייב כבר אז לברכו בברכת האורח, - ולכן אע"פ שאח"כ הבעה"ב נגע באורח במה שסילקו מביתו, אך מ"מ אכתי אין זה סיבה לפטור אותו מקיום חובת הכרת הטוב על מה שנהנה מסעודתו בתחילה, ולכן צריך לברכו ע"ז.

ומשא"כ גבי אלעזר, שמה שבתואל הביא לפניו בתחילה פת נקייה, לא היה זה כלל בכדי לעשות חסד עם אליעזר שיהי' שבע ע"י אכילת הפת, - אלא היה זה רק היכי תימצוי שאליעזר יתחיל ע"י הפת באכילת הסעודה, ועי"ז ימשך אח"כ לאכילת התבשיל המעורב עם סם המוות.

ונמצא שמלכתחילה לא הייתה לבתואל שום כוונה לעשות חסד עם אליעזר בסעודה שהביא לפניו, ובכה"ג יש לדון שגם אחד מגדולי הדור הנ"ל יודה, שאליעזר לא היה צריך לברכו ע"ז כלל וכלל, ואע"פ שלבסוף אליעזר נהנה מהסעודה.

[ואמנם גם בלא שייכות לפלוגתא הנ"ל, אכתי יש מקום לדון ולע"ז בזה, ע"פ מה שמצינו בעוג שקיבל שחר על מעשהו, ואע"פ שמלכתחילה כוונתו הייתה לרעה וכני"ל].

- ז -

והנה מצד אחר יש לדון ולומר, שאליעזר לא בירך את בתואל בברכת האורח, משום שבבואר ברהמ"א (או"ח סי' קג, ג) ובמשנ"ב (ס"ק כז), שאם בעל הסעודה הינו עכו"ם, אזי לא מברכים אותו בברכת האורח עיי"ש, - ולפי"ז י"ל שכיון שבתואל היה עובד ע"ז לכן אליעזר לא בירכו בברכת האורח.

ואמנם אכתי יש מקום לפלפל בזה, ע"פ משי"כ בספר 'שכר שכיר' עה"ת (להגר"י מאיר זצ"ל, פ"י ח"י שרה עמ' מט) לבאר במה שמוא שלבן הוציא מהבית את כל העי"ז, שזה היה משום שבראותו את אלעזר שקלסתר פניו היה דומה לאברהם, וקלסתר פניו הקרין שלמות ואת מידת האמת, אזי זה גרם לו להכיר בעצמו באמת ולהאמין בה, ולכן הוציא מהבית את העי"ז, וכדכתיב בקרא (כד, לא) **'ולאמר בוא בְּרַחֵם ה' לְמַה תַּעֲמַד פְּחוּץ וְאֶנְכִי פְּנִיתִי הַבַּיִת' (מעבודת אלילים - רשי"ע עיי"ש, - (ואמנם אח"כ לבן חזר לעבוד ע"ז, וכדכתיב לגבי התרפים).**

ולפי דבריו יש לומר, דגם כאשר בתואל ראה את אליעזר, הוא הושפע ממנו והכיר בעצמו באמת והאמין בה, וכדכתיב (שם, ו) **'ויצטן לָבָן וַתְּבוֹאֵל וַיֹּאמְרוּ מַה' יָצָא הַדָּבָר, ולפי"ז י"ל שבאותו הזמן שבתואל סעד עם אליעזר הוא לא האמין בעי"ז, - וא"כ שוב יש מקום לדון, האם אליעזר בירך את בתואל בברכת האורח וכני"ל, - ויש לפלפל.**

להזמנת שיעורים ודרשות: 052-7155442

קו 'מים זכים': 02-633-5850

המען לתגובות: יצחק אבב כגן
רח' נתיבות המשפט 81 מודיעין עילית
טל': 1515-271-55442 (תא קולי)
פקס: 02-655-0973
דוא"ל: A0527155442@GMAIL.COM

הדברים נכתבו לעורר לב המעיין בלבד - ניתן לקבל את הגליון במייל, ע"י שליחת בקשה לדוא"ל של המערכת.
ההנצחת שמות לע"נ ולרפ"ש וכדו' (50), ובכל ענייני הגליון, ניתן לפנות: 1515-271-55442 (תא קולי)